

Michał Wydrzysek

NAMASZCZENIE JAKO ZNAK W LITURGII WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Wstęp

Człowiek nie przychodzi na świat jako chrześcijanin, lecz staje się nim poprzez przyłączenie się do Chrystusa. Dzieje się to na drodze określonej przez Ewangelię, jako ponowne narodzenie z wody i Ducha Świętego¹. Narodzenie to dokonuje się w sakramencie chrztu świętego, który włącza ochrzczonego w Kościół – Mistyczne Ciało Chrystusa.

Chrzest oznacza początek życia Bożego i życia w społeczności wiernych. Rozwój tego życia uzależniony jest od przyjmowania pokarmu eucharystycznego, a przynależność do Kościoła przejawia się w przystępowaniu do wspólnego Stołu Pańskiego. Bierzmowanie oznacza dojrzałość religijną i odpowiedzialność za losy społeczności wiernych. Realizacja łaski bierzmowania następuje w każdej Mszy świętej, gdy człowiek uczestniczy w akcie najwyższej miłości Chrystusa, „który przez Ducha złożył Bogu z siebie samego ofiarę”² i gdy świadomie wyznaje swoją przynależność do Chrystusa i do Jego Kościoła. Dlatego niniejsze opracowanie ma przybliżyć znaczenie oraz liturgię namaszczeń dokonywanych w ramach wtajemniczenia chrześcijańskiego.

¹ Por. J 3,3.5.
Hbr 9,14

Namaszczenie jako znak w liturgii wtajemniczenia chrześcijańskiego

1. Namaszczenie krzyżem w obrzędach chrztu dzieci

Sakramentu chrztu w imieniu Kościoła udzielają biskupi, kapłani lub diakoni³. W przypadku, gdy zachodzi niebezpieczeństwo zagrożenia życia nieochrzczonego, zwłaszcza gdyby był konający, chrztu powinien udzielić każdy wierzący, a nawet jakikolwiek człowiek kierujący się właściwą intencją. Natomiast, gdy brak szafarza zwyczajnego ordynariusz miejsca może upoważnić katechetów lub inne osoby do sprawowania sakramentu chrztu⁴. Gdy nie ma bezpośredniego zagrożenia życia bądź gdy nie ma w pobliżu kapłana lub diakona⁵ używa się skróconego obrzędu chrztu⁶.

Pierwszym elementem tego sakramentu jest obrzęd przyjęcia dzieci. Obrzęd ten rozpoczyna odpowiedni śpiew, podczas którego procesja udaje się do zgromadzonych przy drzwiach kościoła dzieci i ich rodziców oraz rodziców chrzestnych. Celebrans ubrany w białe szaty wita obecnych i pyta o imię wybrane dla dziecka i przypomina o obowiązku wychowania chrześcijańskiego. Obrzęd kończy się naznaczeniem dziecka znakiem krzyża na czole. Później następuje liturgia słowa, która ma strukturę jak w Mszy świętej. Obrzęd podaje wiele perykop biblijnych do wyboru oraz dużą ilość psalmów i śpiewów przed Ewangelią. Słowo Boże powinno zostać wyjaśnione podczas homilii, w czasie której kapłan powinien też wprowadzić w głębsze rozumienie tajemnicy sakramentu chrztu. Po homilii następuje modlitwa powszechna. W obrzędzie znajduje się 5 formuł do wyboru, która podejmuje tematykę chrztu. Ta część obrzędów kończy się egzorcyzmem i nałożeniem rąk przez szafarza sakramentu⁷. Obrzęd rzymski zawiera namaszczenie olejem katechumenów, lecz nie stosuje się go w diecezjach polskich na podstawie uprawnień za-

³ Por. KPK, Kan. 861 § 1.

⁴ Por. KPK, Kan. 861 § 2.

⁵ Por. OCD, str.14.

⁶ Por. KL 68.

⁷ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, Pallottinum, Poznań 2012, s. 59–60.

wartych w Konstytucji o Liturgii Świętej⁸, zgodnie z zarządzeniem Konferencji Episkopatu Polski⁹

Liturgia słowa jest nowym elementem w Obrzędzie chrztu. Wprowadzając ją do księgi kierowano się względami pasterskimi, jakie niesie za sobą sakrament wtajemniczenia. Chrzest jest wprowadzeniem do życia w Kościele, a wysłuchanie i przyjęcie Słowa Bożego żywi wiarę i ją pogłębia. Liturgia słowa obecna była już wcześniej w Kościołach wschodnich¹⁰.

Dziecko, które ma zostać włączone we wspólnotę Kościoła pozostaje ciągle obciążone winą pierwszych rodziców, dlatego egzorcyzm obecny w obrzędzie sakramentu chrztu nie jest tylko pozostawiony ze względów historycznych. Jest on prośbą o uwolnienie tegoż dziecka od grzechu pierworodnego i uczynienie go świątynią Ducha Świętego oraz prośbą o zachowanie i umocnienie go w walce ze złem¹¹.

Liturgię sakramentalną poprzedza podejście do chrzcielnicy, a rozpoczyna pobłogosławienie wody chrzcielnej lub modlitwa dziękczynna nad wodą. Po czym następuje wyrzeczenie się zła, wyznanie wiary, chrzest i dziękczynna doksologia.

Obrzęd przewiduje każdorazowe pobłogosławienie wody chrzcielnej, poza okresem Wielkanocy. Formuła ta została zaczerpnięta z Sakramentarza Gelazjańskiego. Składa się z dwóch części: anamnetycznej i epikletycznej. Pierwsza wspomina wielkie dzieła Boże dokonane w historii zbawienia, zaczynając od unoszenia się Ducha Świętego nad wodami przy stwarzaniu świata, poprzez potop, przejście przez Morze Czerwone, wody Jordanu, aż po wypływającą z boku Chrystusa krew i wodę. Druga zaś to przywołanie mocy Ducha Świętego, by człowiek przez obmycie chrzcielne został uwolniony od grzechu i odrodził się z wody i Ducha Świętego na życie wieczne¹².

⁸ Por. KL 63b.

⁹ Por. OCD, s. 29.

¹⁰ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III...*, s. 60.

¹¹ Por. OCD, s. 63.

¹² Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 61.

W okresie wielkanocnym w obrzędzie chrztu celebrans zanosi do Boga modlitwę uwielbienia i dziękczynienia za dar nowego narodzenia, jakie dokonuje się przez poświęconą wodę¹³.

Wyrzeczenie się zła i wyznanie wiary połączone jest w jeden obrzęd za pomocą stałego wprowadzenia wypowiedzanego przez udzielającego chrztu. Podkreślone w nim jest to, że rodzice i chrzestni dokonują wyznania wiary i wyrzeczenia się zła we własnym imieniu, a nie w imieniu dziecka. W ich wierze, czyli w wierze Kościoła dziecko otrzymuje chrzest. Wyrzeczenie się grzechu i wszystkiego co prowadzi do zła służy rozwojowi wolności dzieci Bożych i pogłębieniu wiary.¹⁴ Wyznanie wiary może się odbyć nie tylko przez dialog z szafarzem sakramentu, ale także przez wspólne Credo lub odśpiewanie pieśni wyrażającej wyznanie wiary¹⁵

Chrztu dokonuje się przez wymówienie imienia dziecka oraz trzykrotne polanie głowy wodą, może odbyć się też przez zanurzenie i wymówienie trynitarnej formuły *NN. Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego*. Woda wylana na dziecko jest symbolem śmierci, potęg walczących z życiem, tak jak zostało to przywołane w modlitwie błogosławieństwa wody. Woda ta jest także symbolem życia, prowadzi do życia, otwiera drogę każdego chrześcijanina do wiecznego spotkania z Bogiem w niebie. W tym znaku łączy się śmierci i zmartwychwstanie. Wypowiedzenie imienia chrzczonego jest symbolem wpisania wiernego do *księgi życia*¹⁶. Stanowi przypomnienie osobowe z Bogiem, wyciska niezatarte znamię, charakter sakramentalny¹⁷

Po liturgii chrztu następują obrzędy wyjaśniające, których zadaniem jest podkreślenie rzeczywistości, która dokonała się w sakramencie. Należą do nich: namaszczenie krzyżem świętym, włożenie białej szaty i wręczenie zapalanej świecy.

¹³ Por. T. SYCZEWSKI, *Znaki i symbole chrztu świętego w kościele łacińskim*, w: *Warszawskie Studia Teologiczne* XXIX/2/2016, s. 41.

¹⁴ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 61.

¹⁵ OCD, str. 73.

¹⁶ Por. Flp 4,3; Hbr 12,23; Ap 5,1.

¹⁷ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 62.

Szafarz namaszcza w milczeniu szczyt głowy krzyżmem świętym, po wypowiedzeniu słów: „Bóg wszechmogący, Ojciec naszego Pana Jezusa Chrystusa, który cie uwolnił od grzechu i odrodził z wody i z Ducha Świętego, On sam namaszcza ciebie krzyżmem zbawienia, abyś włączony do ludu Bożego, wytrwał w jedności z Chrystusem Kapłanem, Prorokiem i Królem na życie wieczne”¹⁸

W obrzędzie do użytku katechetów po udzieleniu chrztu opuszcza się namaszczenie krzyżmem. Katecheta natomiast odmawia nad wszystkimi ochrzczoneymi dziećmi formułę: „Bóg wszechmogący, Ojciec naszego Pana Jezusa Chrystusa, który was uwolnił od grzechu i odrodził z wody i z Ducha Świętego, niech sprawi, abyście jako chrześcijanie włączeni do ludu Bożego, wytrwali w jedności z Chrystusem Kapłanem, Prorokiem i Królem na życie wieczne”¹⁹

W przypadku niebezpieczeństwa lub obliczu śmierci, gdy nie ma szafarza zwyczajnego lub katechety w obrzędzie chrztu dzieci opuszcza się obrzędy wyjaśniające, w tym namaszczenie krzyżmem świętym oraz słowa modlitwy²⁰.

Katechizm Kościoła Katolickiego wskazuje, że namaszczenie krzyżmem świętym podczas chrztu oznacza Ducha Świętego.²¹ Olej ten jest konsekrowany przez biskupa diecezjalnego podczas Mszy Krzyżma, która odbywa się na zakończenie Wielkiego Postu w Wielki Czwartek przed południem. Konsekracja odbywa się na zakończenie liturgii, przed rozesłaniem. Biskup tchnie na ten olej i wypowiada specjalną modlitwę, pierwsza część ma charakter anamnetyczny, czyli wspominający dzieła Pana Boga w historii zbawienia, prowadzący do Osoby i wydarzenia Jezusa Chrystusa. Druga część stanowi prośbę o charakterze epikletycznym, czyli przywołuje zstąpienie mocy Bożej dla uświęcenia oleju oraz wszystkich, którzy zostaną nim namaszczeni, aby stanowili odtąd świątynię Bożą oraz zostali zachowani od zepsucia grzechem²².

¹⁸ OCD, s. 73.

¹⁹ OCD, str.106.

²⁰ Por. OCD, s. 112.

²¹ Por. KKK, 695.

Por. B. NADOLSKI, *Leksykon Liturgii*, Pallottinum, Warszawa 2006, str.1092.

Olej krzyżma jest używany także podczas sakramentu bierzmo-
wania, święceń prezbiteratu, święceń biskupich, namaszczenia ko-
ścioła i ołtarza. By głębiej zrozumieć wymowę namaszczenia, nale-
ży podkreślić, że pierwszym namaszczonym przez Ducha Świętego
był Jezus Chrystus. Praktykę namaszczenia znano już w Starym Te-
stamencie, na co wskazuje między innymi namaszczenie króla Da-
wida²³. Namaszczenie olejem krzyżma świętego zakonsekrowanym
przez biskupa w Wielki Czwartek podczas Mszy Krzyżma jest dla
nowo ochrzczonego darem Ducha Świętego. Został on namaszczony
Duchem Świętym, czyli wszczepiony w Mistyczne Ciało Chrystusa.
Każdy ochrzczonego uczestniczy w potrójnej misji Kościoła: kapłań-
skiej, prorockiej i królewskiej. Jest to przywilej nałożony na chrze-
ścijanina, ale również jego wielki obowiązek²⁴. Sama formuła po-
przedzająca to namaszczenie wskazuje na włączenie do ludu Bożego
i jedność z Chrystusem – Kapłanem, Prorokiem i Królem²⁵

Modlitwa ta nawiązuje również do obietnicy proroka Izajasza „Wy
zaś będziecie nazwani kapłanami Pana, zwać was będą sługami Boga
naszego”²⁶. W tych słowach prorok przypomina słowa skierowane
do Izraelitów na Synaju „Wy będziecie Mi królestwem kapłanów
i ludem świętym”²⁷ Lud Izraela miał pełnić funkcje kapłańską, czyli
prowadzić ludzi do Boga. Święty Piotr Apostoł mówił, że to zada-
nie należy do całego Kościoła: „Wy zaś jesteście wybranym plemie-
niem, królewskim kapłaństwem, narodem świętym, ludem Bogu na
własność przeznaczonym, abyście ogłaszali chwalebne dzieła Tego,
który was wezwał z ciemności do przedziwnego swojego światła,
wy, którzy byliście nie-ludem, teraz zaś jesteście ludem Bożym”²⁸.
Namaszczenia nie można oddzielać od chrztu, który upodabnia do
Chrystusa²⁹

²³ Por. KKK, 695.

²⁴ Por. KKK, 1241.

²⁵ Por. T. SYCZEWSKI, *Znaki i symbole chrztu świętego w kościele łacińskim*, w: Warszawskie Studia Teologiczne XXIX/2/2016, s. 42–43.

²⁶ Iz 61,6.

²⁷ Wj 19,6.

²⁸ 1P 2,9n.

²⁹ Por. B NADOLSKI, *Chrzest włączeniem w rzeczywistość zbawienia*, wyd. Pallottinum, Poznań 2014, s. 72.

Ten znak nawiązuje do starotestamentalnej praktyki namaszczenia kapłanów oraz do namaszczenia Chrystusa przez Ducha Świętego. Święty Cyprian widzi w tym obrzędzie symboliczny wyraz naszego udziału w duchowym namaszczeniu Chrystusa. Z kolei św. Ambroży, wyjaśniając tę symbolikę, mówi o godności ochrzczonych, jako członków ludu kapłańskiego Nowego Przymierza³⁰. Namaszczony przestaje być „osobą prywatną”. Jako szczególnie wybrany, staje się żywym narzędziem Boga w realizacji Jego planów. Staje się też nosicielem Jego darów i charyzmatów³¹.

Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, mówiąc o katolikach świeckich w Kościele, odnosi to obdarowanie chrzcielne do trzech funkcji mesjańskich Chrystusa: kapłańskiej, prorockiej, królewskiej. Ochrzczony jest przedłużeniem Chrystusa Kapłana. Ma prawo i obowiązek czynnego uczestnictwa w liturgii. Szczytem pełnienia tej funkcji kapłańskiej przez wiernych jest współ ofiarowanie podczas Mszy świętej całokształtu życia chrześcijańskiego. Udział w funkcji prorockiej Chrystusa uzdalnia i jednocześnie zobowiązuje ochrzczonych do dawania o Nim świadectwa swoim życiem oraz do głoszenia słowem Jego Ewangelii w społeczności, w której żyją: w rodzinie, w miejscu pracy, we wspólnocie parafialnej. Pełniąc funkcję królewską, ochrzczeni mogą przyczynić się do tego, by Bóg panował także w życiu drugiego człowieka³².

Następnie celebrans wręcza każdemu z nowo ochrzczonych białą szatę, która jest symbolem nowego życia oraz przyobleczenia się w Chrystusa. Symbolika sięga do dawnych czasów, kiedy katechumeni otrzymywali białą szatę na znak przynależności do Kościoła, w której chodzili przez cały tydzień. Szafarz w formule towarzyszącej wręczeniu tej szaty wzywa bliskich by pomogli nowo ochrzczonym zachować godność dzieci Bożych aż po życie wieczne³³.

³⁰ Por. S. CZERWIK, *Liturgia chrztu dzieci*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. KUDASIEWICZ, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1981, s. 63–64.

³¹ Por. B. MOKRZYCKI, dz. cyt., s. 63.

³² KK 34–36.

³³ Por. B. NADOLSKI, *Leksykon Liturgii ...*, s. 234–235.

Następnym obrzędem wyjaśniającym jest wręczenie świecy zapalonej od paschału. Jest to znak stania się ochrzczonych światłością w Chrystusie. Dalsze życie włączonych do Kościoła przez chrzest ma być życiem dzieci światłości, wychodzeniem na spotkanie Pana na wzór mądrych panien z Ewangelii³⁴.

W rzymskim rytuale ostatnim obrzędem wyjaśniającym jest ryt *Effeta*, lecz nie stosuje się go w polskiej wersji obrzędu na podstawie uprawnień zawartych w Konstytucji o Liturgii Świętej³⁵, zgodnie z zarządzeniem Konferencji Episkopatu Polski³⁶. Ryt ten nawiązuje do uzdrowienia przez Jezusa głuchoniemego³⁷. Dotknięcie przez celebransa uszu i ust ochrzczonego jest znakiem otwarcia się na słuchanie słowa Bożego³⁸.

Od chrzcielnicy procesja przechodzi do ołtarza, miejsca sprawowania Eucharystii, zwieńczenia inicjacji chrześcijanina. Następnie odmawiana jest Modlitwa Pańska. Obrzęd kończy błogosławieństwo rodziców a także wszystkich obecnych przy sprawowaniu sakramentu. Podane formuły mają charakter uroczystego błogosławieństwa z potrójnym Amen i wyciągnięciem rąk. Następnie zalecane jest odśpiewanie pieśni wyrażającej paschalną radość i dziękczynienie albo pieśń Najświętszej Maryi Panny: *Wielbi dusza moja Pana*³⁹

Nowy obrzęd zawiera także możliwość udzielenia sakramentu chrztu w czasie Mszy świętej. Przy udzielaniu tegoż sakramentu podczas Eucharystii opuszcza się pozdrowienie wiernych i akt pokuty. Liturgia rozpoczyna się od powitania przybyłych zwłaszcza rodziców i chrzestnych przy drzwiach kościoła. Po obrzędzie przyjęcia dzieci następuje śpiew *Chwała na wysokości Bogu*, kolekta, a następnie liturgia słowa z niedzieli, bądź gdy chrzest sprawowany jest w dni powszednie z Mszy obrzędowej. Po Ewangelii następuje homilia, modlitwa powszechna i dalsze obrzędy chrztu. Po procesji do ołtarza następuje przygotowanie darów i dalszy ciąg Mszy świę-

³⁴ Mt 25, 1–13.

³⁵ KL 63b.

³⁶ Por. OCD, str 29.

³⁷ Mk 7, 32–37.

³⁸ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 63–64.

³⁹ Por. OCD, s. 74–79.

tej. Na zakończenie przewidziane jest błogosławieństwo podane w Obrzędzie chrztu⁴⁰.

Księga podaje również ryty sprawowane przy dziecku już ochrzczonym i przyniesionym do kościoła, oraz obrzędy w obliczu lub niebezpieczeństwie śmierci i do użytku katechety, gdy nie ma kapłana lub diakona.

2. Namaszczenie olejem katechumenów w obrzędach chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych

Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych z 1972 roku, realizują soborowy postulat, przywracając trójstopniowy katechumenat w formie okresów etapowego wkraczania w pełne życie Kościoła: prekatechumenat, będący pierwszą ewangelizacją i przyjęciem do formalnego katechumenatu; kilkuletni katechumenat katechetyczno-obrzędowy, rozpoczynający się obrzędem wybrania, czyli wpisania imienia kandydata; krótki czas oczyszczenia i oświecenia Wielki Post oraz pełne włączenie do Kościoła przez sakramenty inicjacji chrześcijańskiej: chrzest, bierzmowanie i Eucharystię w czasie Wigilii Paschalnej; czas mistagogii w okresie paschalnym z jednoczesnym wchodzeniem w pełną łączność z całą wspólnotą Kościoła lokalnego⁴¹

Obrzęd ten ma szczególną wymowę w znaku naznaczenia krzyżem czoła, w miarę możliwości także uszu, oczu, ust, piersi, ramion, co nie tylko wspomina starożytny obrzęd przygarnięcia kandydata przez Kościół pod opiekę i macierzyński wpływ, ale nawiązuje do biblijnego znaczenia na czole literą taw⁴², sygnalizuje więź katechumena z eschatologiczną społecznością zbawionych. Dlatego też z natury Kościoła oraz sakramentu chrztu wypływa troska całej wspólnoty wierzących o wprowadzenie kandydatów na drogę wtajemniczenia⁴³

Księga składa się z Obrzędu podzielonego na stopnie, uproszczonego wtajemniczenia dorosłych, skróconego obrzędu stosowanego

⁴⁰ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 64–65.

⁴¹ Por. OWCD, s. 8–25.

⁴² Por. Ez 9, 36–41.

⁴³ Por. T. SYCZEWSKI, *Sakrament Chrztu Świętego*, w: *Studia Teologiczne Białystok, Drohiczyń, Łomża*, 1997, nr 15, s. 155–176.

w niebezpieczeństwie lub chwili śmierci, przyjęcia do sakramentu bierzmowania i Eucharystii dorosłych, który przyjęli chrzest jako dzieci, ale nie otrzymali wychowania w wierze. W księdze znajduje się również obrzęd dla dzieci, które osiągnęły już wiek katechizacji. Zostały również zamieszczone teksty liturgiczne do użycia w trakcie sprawowania wtajemniczenia, dodatek: *Obrzęd przyjęcia ważnie ochrzczonych do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim*. Stosuje się go do osób, które po przyjęciu chrztu przeszły konwersją na Katolicyzm⁴⁴.

Okres prekatechumenatu oznacza ewangelizację przez Kościół ludzi, którzy skłaniają się ku wierze chrześcijańskiej. Dokonuje się on bez wyznaczonego rytu, duszpasterze powinni wspierać wiernych swoimi modlitwami oraz przykładem⁴⁵

Katechumenat jest okresem, podczas którego katechumeni w atmosferze życia chrześcijańskiego, wspomagani są przykładem i pomocą osób poręczających i rodziców chrzestnych, a nawet całej wspólnoty. W tym czasie poznają Boga i starają się odkrywać Go w świecie, uczą się modlitwy, wyznawania wiary, miłości bliźniego oraz we wszystkim poznawać Chrystusa i oczekiwać Jego przyjścia. Ten okres rozpoczyna pierwszy stopień wtajemniczenia: obrzęd przyjęcia do katechumenatu. W nim kandydaci publicznie ujawniają Kościołowi swoje pragnienie poznania Ewangelii, a Kościół przyjmuje ich do tego czasu wtajemniczenia. Od tej chwili Kościół otacza ich troską i miłością, karmi ich Słowem Bożym. Kandydatom, którzy zmarli by w tym okresie przygotowania przysługuje pogrzeb chrześcijański⁴⁶.

Okres oczyszczenia i oświecenia pokrywa się z wielkopostnym przygotowaniem kandydatów od uroczystości paschalnych i przyjęcia sakramentów. Jest to okres intensywnego przygotowania. W nim dokonuje się większe skupienie ducha, celem jest oczyszczenie serca i myśli przez badanie sumienia i pokutę oraz oświecenie przez głębsze poznanie Zbawiciela. W tym okresie odbywają się skrutynia. Okres ten rozpoczyna drugi stopień wtajemniczenia: obrzęd wybra-

⁴⁴ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III ...*, s. 66.

⁴⁵ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III ...*, s. 66.

⁴⁶ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III ...*, s. 67.

nia, czyli wpisania imienia. Katechumeni odtąd noszą nazwę *electi* czyli wybrani. Trzeci stopień wtajemniczenia to przyjęcie sakramentów chrztu, bierzmowania i Eucharystii w Wigilie Paschalną⁴⁷

Okres mistagogii, czyli pogłębienia wtajemniczenia, trwa przez cały okres Pięćdziesiątnicy Paschalnej. Zachęca się neofitów, aby uczestniczyli razem z rodzicami chrzestnymi w Mszach świętych. Ich obecność powinna być uwzględniona w homilii i modlitwie powszechnej⁴⁸.

Pierwszym etapem jest obrzęd przyjęcia do katechumenatu. Obejmuje on wprowadzenie kandydatów wraz z poręczycielami z przedśionka lub innego miejsca do kościoła. Na początku celebrans ubrany w komżę i stułę koloru białego pozdrawia zebranych i wyraża radość z ich obecności, następnie prowadzi dialog, w którym prosi o przedstawienie się kandydatów i wyrażenie swojej gotowości do wstąpienia w stan katechumenatu, a poręczycieli o zapewnieniu pomocy na drodze obranej przez ich bliskich. Następuje egzorcyzm i wyrzeczenie się kultów pogańskich, w miejscach w których są jeszcze żywe. Obrzęd ten dokonuje się przez tchniecie w twarz każdego kandydata i wypowiedzenie modlitwy prośby o wypędzenie złych duchów. Jeżeli jest więcej kandydatów celebrans może opuścić tchniecie, a formułę wypowiada raz nad wszystkimi kandydatami. Tchniecie można również opuścić, jeśli uchodzi ona za coś niewłaściwego w danej społeczności. Następnie kandydaci wyrzekają się kultów pogańskich, a ich poręczyciele zapewniają o gotowości do pomocy im w wytrwaniu w swoich postanowieniach. Po tym wyrzeczeniu następuje naznaczenie czoła i narządów zmysłów znakiem krzyża. Po modlitwie kończącej naznaczenie znakiem krzyża następuje nadanie nowego imienia kandydatom, jeśli takie jest zalecenie konferencji episkopatu. Szczególnie obecne jest to w krajach, w których mocno zakorzenione są kuty pogańskie, które nadają swoim członkom nowe imiona⁴⁹

Następnie kandydaci wkraczają do kościoła. Celebrans zaprasza katechumenów, aby razem z poręczającymi weszli do świątyni, by

⁴⁷ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III ...*, s. 67.

⁴⁸ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III* s. 67.

⁴⁹ Por. OCWD, s. 42–50.

mogli uczestniczyć w liturgii słowa wraz z homilią i charakterystyczną modlitwą powszechną w ich intencji. Obrzęd kończy się odeśnianiem katechumenów, jednak zachęca się ich by pozostali jeszcze przed świątynią by mogli dzielić się wzajemną radością wraz z pozostałymi wiernymi. Po wyjściu katechumenów można sprawować Eucharystię, którą rozpoczyna się od modlitwy powszechnej w intencjach kościoła i świata, wyznania wiary i przygotowania darów ofiarnych⁵⁰.

Okres katechumenatu, czyli duszpasterskie przygotowanie trwa tak długo, aż nawrócenie i wiara każdego z kandydata nabierze cech dojrzałości. Czas ten jest określony przez biskupa miejsca i może podlegać skróceniu dla kandydatów duchowo przygotowanych. W tym czasie katechumeni uczestniczą w sprawowaniu liturgii słowa zgodnie z rytmem roku liturgicznego. Liturgie te mają na celu przekazanie kandydatom nauki oraz nauczenie ich modlitwy i stopniowe wprowadzanie w kult sprawowany we wspólnocie. Podczas katechumenatu powinny odbywać się mniejsze egzorcyzmy w formie modlitw, aby ukazać katechumenom prawdziwe oblicze życia duchowego, walkę między ciałem i duchem, oraz konieczność wyrzeczenia. Egzorcyzmy te może sprawować kapłan lub diakon, w szczególnych przypadkach za pozwoleniem biskupa może sprawować je również odpowiednio przygotowany katecheta. Katechumenom należy w tym okresie udzielać błogosławieństwa, które są wyrazem troski o nich⁵¹.

Stopień drugi wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych to obrzędy w okresie oczyszczenia i oświecenia. Wielki Post, który jest okresem bezpośredniego przygotowania do świąt Paschalnych jest również czasem, kiedy dokonuje się obrzędów wybrania czyli wpisania imienia katechumenów. Kościół wysłuchawszy opinii chrestnych oraz katechetów przyjmuje potwierdzenie decyzji od katechumenów, ocenia stopień ich przygotowania i decyduje o przystawieniu ich do sakramentu wtajemniczenia w czasie świąt Paschalnych⁵².

Obrzęd wybrania jest szczególnym wyrazem troski o katechumenów. Zamyka on właściwy czas katechumenatu, czyli okres kształ-

⁵⁰ Por. OCWD, s. 50–54.

⁵¹ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III ...*, s. 69.
Por. OCWD, s. 63.

towania duszy i serca. Kandydat po obrzędzie wybrania powinien wykazywać się żywą wiarą i gotowością pójścia za Jezusem⁵³.

W obrzędach tych uczestniczą katechumeni wraz z rodzicami chrzestnymi. To w tym czasie chrzestni uprzednio wybrani i zaakceptowani przez kapłana spełniają publicznie swoją posługę. Potwierdzają oni gotowość katechumenów. Przewodniczący obrzędowi kapłan ogłasza decyzję o dopuszczeniu kandydatów do sakramentów. Sami zaś katechumeni wyrażają swoje pragnienie stania się chrześcijanami i podają swoje imiona do wpisania na listę, rodzice chrzestni też mogą podać swoje imię jeśli okoliczności za tym przemawiają⁵⁴.

Po dokonaniu wpisu następuje ogłoszenie *Zostaliście wybrani, aby w najbliższą Wigilię Paschalną przyjąć sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia... Teraz zaś zarówno wy sami, jak i my wszyscy musimy współpracować z łaską Bożą, abyście Bogu, który pozostaje wierny udzielonemu powołaniu mogli okazać waszą wierność i wielkodusznie zdążać do pełnej prawdy waszego wybrania*⁵⁵. Następnie celebrans zwraca się do rodziców chrzestnych i zachęca ich, aby swoją braterską pomocą i przykładem doprowadzili wybranych do sakramentów Bożego życia⁵⁶. Obrzęd kończy modlitwa za wybranych i ich rozesłanie. Jeśli po obrzędzie następuje Eucharystia, a wybrani są obecni w czasie jej sprawowania, to należy pamiętać, aby nie uczestniczyli w niej na sposób ochrzczonych⁵⁷.

Cechą charakterystyczną obrzędów w okresie oczyszczenia i oświecenia są skrutynia. Ich celem jest oczyszczenie umysłów i serc, umocnienie przeciw pokusom, przemiana intencji i pobudzenie woli, aby katechumeni mocniej przyłgnęli do Chrystusa i postępowali w miłości ku Bogu⁵⁸.

Skrutynia mają wielkie znaczenie w formacji duchowej katechumenów. Od wybranych wymaga się, aby pragnęli dojść do zrozumienia tajemnicy Chrystusa i Kościoła, oczekuje się również postępu

⁵³ Por. OCWD, s. 63.

⁵⁴ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III ...*, s. 69.

⁵⁵ OCWD, s. 63.

⁵⁶ Por. OCWD, s. 68–69.

⁵⁷ Por. OCWD, s. 69–72.

⁵⁸ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III ...*, s. 69–70.

w szczerym poznaniu siebie. Skrutynia kończą się egzorcyzmami, które są dokonywane przez kapłana lub diakona. Uwalniają one wybranych od skutków grzechu i od wpływu złego ducha, oraz umacniają ich na drodze ku sakramentom⁵⁹

W czasie oczyszczenia sprawuje się trzy skrutynia. Ich celem jest stopniowe pouczenie wybranych o tajemnicy grzechu, od którego pragną być uwolnieni. Przez skrutynia wybrani mają poznać głębiej Chrystusa Odkupiciela, który jest wodą żywą (por. Ewangelia o Samarytance⁶⁰), światłem (por. Ewangelia o niewidomym od urodzenia⁶¹), zmartwychwstaniem i życiem (por. Ewangelia o wskrzeszeniu Łazarza⁶²). W czasie pierwszego i ostatniego skrutynium powinien nastąpić u nich postęp w poznaniu grzechu i w pragnieniu zbawienia. Sprawuje się je podczas Mszy skrutynium w 3, 4 i 5 Niedziele Wielkiego Postu w obecności wiernych by i oni czerpali pożytek duchowy z tej liturgii i uczestniczyli w modlitwach za wybranych. Jeśli ze względów duszpasterskich nie można ich sprawować w te Niedziele można wybrać inne albo bardziej odpowiadające dni powszednie. Zawsze jednak Msza skrutyniów powinna być sprawowana z zachowaniem przypisanych im tekstów liturgicznych⁶³

Skrutynia posiadają jednakową strukturę. Po liturgii słowa celebrans w homilii wyjaśnia znaczenie danego skrutynium i poucza zebranych o procesie duchowego przygotowania wybranych. Następnie celebrans wzywa do modlitwy w ciszy, a po niej następuje modlitwa powszechna i egzorcyzm z nałożeniem rąk na każdego z katechumenów. Obrzęd kończy się odesłaniem katechumenów. Po wyjściu katechumenów można sprawować Eucharystię, którą rozpoczyna się od modlitwy powszechnej w intencjach kościoła i świata, wyznania wiary i przygotowania darów ofiarnych, jeżeli wybrani są obecni w czasie jej sprawowania to należy pamiętać, aby nie uczestniczyli w niej na sposób ochrzczonych⁶⁴.

⁵⁹ Por. OCWD, s. 73.

⁶⁰ J 4, 6 – 42.

⁶¹ J 9, 1 – 38.

⁶² J 11, 1 – 45.

⁶³ Por. OCWD, s. 74.

⁶⁴ Por. OCWD, s. 74–88.

Po skrutyniach sprawuje się obrzędy przekazania. W tych obrzędach na zakończenie katechumenatu Kościół z miłością przekazuje katechumenom święte formuły, które od starożytności uważa za skrót swojej wiary i modlitwy. Wskazane jest aby te obrzędy odbyły się w obecności wspólnoty wiernych po Liturgii słowa we Mszy dnia powszedniego, z zastosowaniem przeznaczonych do tego formularzy⁶⁵.

Najpierw dokonuje się przekazania symbolu wiary, którego wybrani mają nauczyć się na pamięć. Przekazanie symbolu wiary odbywa się po pierwszym skrutynium. Wybranim przekazuje się również symbol modlitwy Pańskiej, dokonuje się go po trzecim skrutynium. Neofici wypowiedzą ją razem z pozostałymi ochrzczoneymi podczas sprawowania pierwszej Mszy świętej, w której będą uczestniczyć⁶⁶.

Dalsze obrzędy odbywają się w Wielką Sobotę. Obejmują one wyznanie wiary przez przyjęciem chrztu przez katechumenów. Po liturgii słowa następuje krótka homilia, w czasie której celebrans wyjaśnia to co nastąpi. Po wezwaniu modlitewnym katechumeni „oddają” czyli recytują otrzymane wyznanie wiary. W zależności, które otrzymali po pierwszym skrutynium. Jeżeli równocześnie sprawuje się obrzęd Effeta to wyznanie wiary następuje po nim. W czasie tegoż obrzędu celebrans dotyka palcem uszu i ust każdego spośród wybranych i wypowiada słowa *Effeta, to znac: Otwórz się, abys na cześć i chwałę Boga wyznawał wiarą, którą co głoszone*⁶⁷ Jeżeli wybranemu nie nadano nowego imienia wcześniej, można to uczynić teraz⁶⁸.

Po tych obrzędach następuje namaszczenie olejem katechumenów. Na podstawie uprawnień zawartych w Konstytucji o Liturgii Świętej⁶⁹, zgodnie z zarządzeniem Konferencji Episkopatu Polski, opuszcza się ten obrzęd⁷⁰.

Namaszczenia można dokonać na pierwszym stopniu wtajemniczenia. Czynność ta następuje po liturgii słowa i towarzyszy jej formuła: *Muniat vos virtus Christi Salvatoris, in cuius signum vos oleo*

⁶⁵ Por. OCWD, s. 88.

⁶⁶ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 70.

⁶⁷ OCWD, s. 95.

⁶⁸ Por. OCWD, s. 94–96.

⁶⁹ Por. KL 63b.

⁷⁰ Por. OCWD, s. 96.

linimus salutis, in eodem Christo Domino nostro, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Namaszcząć można na piersi, rękach albo na innej części ciała. Na drugim stopniu po wybraniu imienia następuje takie samo namaszczenie jak na stopniu pierwszym. Na trzecim stopniu namaszczają się katechumena po wyrzeczeniu się zła, a przed wyznaniem wiary⁷¹.

W Pontyfikale rzymskim olej katechumenów jest błogosławiony przed poświęceniem oleju krzyżma. Obrzęd jest sprawowany po modlitwie po Komunii. Ministranci umieszczają naczynia z olejami na stole ustawionym w środku prezbiterium. Biskup, wokół którego stają na kształt wieńca koncelebrujący prezbiterzy, podczas gdy posługujący stoją za nim, przystępuje do błogosławieństwa oleju, odmawiając następującą modlitwę: „Boże, mocy i obrono Twego ludu, Ty stworzyłeś olej, symbol siły, racz pobłogosławić + ten olej, udziel męstwa katechumenom, którzy będą nim namaszczeni, aby przyjmując mądrość i moc od Ciebie, rozumieli głębiej Ewangelię Chrystusa, śmiało podejmowali trudy chrześcijańskiego życia i stawiając się godnymi przybrania za synów, radowali się z odrodzenia i życia w Twoim Kościele. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen”⁷².

W stosunku do dawnego rytu, nowy obrzęd został znacznie skrócony. Zrezygnowano z modlitwy egzorcyzmu, z trzykrotnego tchnięcia biskupa na naczynie z olejem przed jego błogosławieństwem i z obecności dwunastu kapłanów, z pozdrowienia oleju i ucałowania brzegu ampułki, zaś sama modlitwa została zmieniona. W nowej modlitwie nie ma już nawiązania do Ducha Świętego, do oczyszczenia duszy i ciała, do obrony przed złymi duchami i do zbawienia. Pojawiły się w niej nowe elementy, których w dawnej modlitwie nie było. Podkreślono, że olej jest symbolem siły, łączy się z udzieleniem męstwa, mądrości i mocy, sprawia głębsze zrozumienie Ewangelii i niesie radość. W dawnej modlitwie był uwydatniony aspekt trynitarny, a brakowało aspektu eklezjalnego. W nowej modlitwie

⁷¹ *Rituale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, Ordo initiationis christianae adultorum, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1972*, nr 65, s. 30. za: KAZIMIERZ LIJKA, *Utracone walory oleju katechumenów*, w: *Liturgia Sacra* 18 (2018), nr 1, s. 51–70.

⁷² *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 122.

jest odwrotnie: pojawił się wymiar eklezjalny, a przez pominięcie Ducha Świętego zniknął wymiar trynitarny. Kolejną zmianą formuły błogosławieństwa jest brak uwydatnienia zawartej w nim mocy do zwalczania działań i wpływów złego ducha, co w dawnych formułach było bardzo ważnym elementem⁷³.

Błogosławieństwo oleju katechumenów (pierwotnie zwanego olejem egzorcyzmu) znane jest od początku III w. Szczególnie cennym źródłem zawierającym modlitwy błogosławieństwa tego oleju jest Tradycja Apostolska Hipolita Rzymskiego. Od początku olej egzorcyzmu służył przeciw demonom, miał udoskonalać pobożność i pomagać w poznawaniu Jezusa i w zbawieniu. Od VII wieku oleje błogosławi się podczas Mszy Krzyżma w Wielki Czwartek. Stosuje się tu nowe modlitwy, które w odniesieniu do oleju katechumenów nie uległy znaczącym zmianom aż do 1970 r. W swej treści nawiązują one do ustąpienia szatana, odpuszczenia grzechów, uświęcenia i zbawienia⁷⁴.

Katechumenów namaszczano zazwyczaj na piersi i plecach w formie krzyża. Na przestrzeni wieków namaszczenia dokonywano w różnych momentach: przed wyrzeczeniem się szatana albo po wyznaniu wiary, albo po wyrzeczeniu się szatana. W rytuale posoborowym namaszczenie przewidziano po modlitwie egzorcyzmu, a przed błogosławieństwem wody. Dawna formuła towarzysząca namaszczeniu mówiła o oleju zbawienia i o życiu wiecznym. Olej symbolizował dar wiary, tarczę chroniącą przed wpływami diabła i moc Ducha Świętego⁷⁵.

Oprócz obrzędów chrzcielnych olej katechumenów używany był przez krótki okres w średniowieczu podczas błogosławieństwa kielicha, pateny i dzwonów. Ponadto stosowano go od średniowiecza aż do reformy ostatniego Soboru w trakcie błogosławieństwa wody chrzcielnej i podczas poświęcenia ołtarza, namaszczano nim królów i królowe podczas ich koronacji, a także podczas święceń namaszczano dłonie prezbiterów⁷⁶.

⁷³ Por. KAZIMIERZ LIJKA, *Utracone walory oleju katechumenów*, w: *Liturgia Sacra* 18 (2018), nr 1, s. 51–70.

⁷⁴ Por. KAZIMIERZ LIJKA, *Utracone walory oleju ...*, s. 51–70.

⁷⁵ Por. KAZIMIERZ LIJKA, *Utracone walory oleju ...*, s. 51–70.

⁷⁶ Por. KAZIMIERZ LIJKA, *Utracone walory oleju ...*, s. 51–70.

Po Soborze Watykańskim II zastosowanie oleju katechumenów ograniczono do obrzędów związanych z chrztem dzieci i z chrześcijańskim wtajemniczeniem dorosłych. Błogosławieństwo oleju łączono z zupełnie nową modlitwą, w której nie ma odniesienia do obrony przed szatanem. Formuła związana z namaszczeniem mówi o ochraniającej mocy Chrystusa, zaś olej jest w niej nazwany olejem zbawienia. Zachowano namaszczenie na piersi, a w przypadku chrztu dorosłych dopuszczono namaszczenie na innym miejscu. Decyzję o używaniu tego oleju w obrzędach chrzcielnych pozostawiono Konferencjom Episkopatu, zaznaczając przy tym, że namaszczenie można pominąć ze względu na poważne przyczyny. Rytuály chrzcielne wydane w języku angielskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim i włoskim zachowały namaszczenie przed chrzcielne⁷⁷

Stopień trzeci wtajemniczenia chrześcijańskiego to sprawowanie sakramentów włączających katechumenów do Kościoła świętego. Ponieważ liturgię wtajemniczenia dorosłych sprawuje się w świętą noc Wigilii Paschalnej, sakramentów udziela się zgodnie z Obrzędami Wigilii Paschalnej⁷⁸

W obrzędzie przewidziane jest pobłogosławienie wody chrzcielnej, poprzedzone litanją do świętych, forma pobłogosławienia podobnie jak w sakramencie chrztu dzieci inspirowana jest modlitwą z sakramentarza Gelazjańskiego. Dalej następuje wyrzeczenie się zła i wyznanie wiary. Po wyrzeczeniu się zła a przed wyznaniem wiary może dokonać się namaszczenie olejem katechumenów, jest takie nie nastąpiło na końcu drugiego stopnia przygotowania⁷⁹

Po wyznaniu wiary przez katechumenów odbywa się obrzęd chrztu. Dokonuje się go przez wymówienie imienia oraz trzykrotne polanie głowy wodą lub zanurzenie i wymówienie trynitarniej formuły *N. Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego*. Zaraz po chrzcie następują obrzędy wyjaśniające, analogicznie jak przy chrzcie dzieci. Po nich udziela się sakramentu bierzmowania, ale w takim przypadku opuszcza się namaszczenie olejem krzyżma po chrzcie⁸⁰

⁷⁷ Por. KAZIMIERZ LIJKA, *Utracone walory oleju ...*, s. 51–70.

⁷⁸ Por. OCWD, s. 97.

⁷⁹ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika t. III ...*, s. 70.

⁸⁰ Por. OCWD, s. 104–105.

Jeżeli chrzest sprawował biskup, wówczas on jest szafarzem sakramentu bierzmowania. W razie nieobecności biskupa może bierzmować kapłan, który chrzczył. Sakrament bierzmowania w czasie wtajemniczenia dorosłych ma taką samą formę jak przy sprawowaniu tegoż sakramentu poza liturgią wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych. Następnie sprawuje się Mszę świętą w której nowo ochrzczeni uczestniczą po raz pierwszy. Opuszcza się symbol wiary i natychmiast odmawia się modlitwę powszechną. Wypada, aby nowo ochrzczeni przyjęli Komunię świętą pod dwiema postaciami⁸¹.

Po uroczystości wtajemniczenia jest wskazaną rzeczą, by dla umocnienia nowo ochrzczonego pomagała im wspólnota wiernych. Przez cały Okres Wielkanocny podczas neofici uczestniczą w okresie mistagogi, czyli pogłębionego wtajemniczenia. W tym czasie uczestniczą w Mszach świętych⁸².

Księga podaje również uproszczony ryt wtajemniczenia, skrócony obrzęd w niebezpieczeństwie śmierci, przygotowanie do bierzmowania i Eucharystii dorosłych, którzy przyjęli chrzest jako dzieci, ale nie otrzymali pouczenia w wierze oraz obrzędy wtajemniczenia dzieci, którzy osiągnęły już wiek katechizacji. Zawiera również obrzęd przyjęcia ochrzczonego do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim.

3. Namaszczenie krzyżem w liturgii bierzmowania

W wyniku posoborowej odnowy 13 września 1971 roku opublikowano nowy obrzęd sakramentu bierzmowania. Poprzedzony jest on Konstytucją apostolską *Divinae consortium naturae* Pawła VI. Dokument ten przedstawia krótką historię liturgii bierzmowania oraz określa istotne elementy tegoż sakramentu: *Sakramentu bierzmowania udziela się przez namaszczenie krzyżem świętym na czole, którego dokonuje się z włożeniem rąk i przez słowa: Przyjmij znamię daru Ducha Świętego*⁸³ Na podkreślenie zasługuje to, że papież nie używa terminów: materia i forma sakramentu,

⁸¹ Por. OCWD, s. 107–109.

⁸² Por. OCWD, s. 109–110.

⁸³ OB, s. 15.

lecz istota sakramentu⁸⁴. Paweł VI przypomina również o jedności sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego⁸⁵

Zwyczajnym szafarzem bierzmowania jest biskup. Zwykle on sam udziela tego sakramentu, aby wyraźniej zaznaczyć jego związek z pierwszym zstąpieniem Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy, kiedy to Apostołowie napełnieni Duchem sami przekazywali Go wiernym przez włożenie rąk⁸⁶. Otrzymanie Ducha Świętego przez biskupa wykazuje również na ściślejszą więź, jaka łączy bierzmowanych z Kościołem oraz na otrzymane polecenie dawania Chrystusowi świadectwa wśród ludzi. W szczególnych przypadkach mogą udzielać bierzmowania też i kapłani⁸⁷

Obrzędy sakramentu bierzmowania udzielanego w czasie Mszy świętej rozpoczynają się po Ewangelii. W liturgii słowa przewidziane są specjalne czytania. Po odczytaniu Ewangelii kandydaci przedstawieni są biskupowi. Polska wersja obrzędu podaje je w formie dialogu między kapłanem i biskupem. Kapłan zaświadcza o przygotowaniu młodzieży. Kandydaci zaś wobec biskupa i zgromadzonych wyrażają intencje przyjęcia Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania, celem umocnienia oraz mężnego wyznawania wiary i życia chrześcijańskiego⁸⁸.

Następnie biskup wygłasza homilię, w której wyjaśnia odczytane teksty i wprowadza kandydatów oraz całe zgromadzenie wiernych w głębsze zrozumienie misterium bierzmowania. W rytuale podany jest tekst homilii, którą może posłużyć się szafarz sakramentu⁸⁹

Odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, które następuje zaraz po homilii ma przypominać o tym, co każdy wyznawał na chrzcie. Ma ono formę dialogu biskupa z kandydatami. Wyznanie wiary może się odbyć nie tylko przez dialog z szafarzem sakramentu, ale także przez wspólne Credo lub odśpiewanie pieśni wyrażającej wyznanie wiary⁹⁰

⁸⁴ Por. OB, s. 15.

⁸⁵ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 102.

⁸⁶ Por. Dz 8, 15–17; 19,5nn.

⁸⁷ Por. OB s. 19–20.

⁸⁸ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 103–104.

⁸⁹ Por. OB, s. 22.

⁹⁰ Por. OB, s. 30–31.

Liturgia sakramentu rozpoczyna się od włożenie rąk na kandydatów. Biskup stoi zwrócony do ludu i złożony ręce zachęca do wspólnej modlitwy za tych, którzy przyjmą sakrament. Następnie po krótkiej chwili ciszy wyciąga ręce i wypowiada modlitwę: „Boże wszechmogący, Ojciec naszego Pana, Jezusa Chrystusa, który odrodziłeś te sługi swoje przez wodę i Ducha Świętego i uwolniłeś ich od grzechu, ześlij na nich Ducha Świętego Pocieszyciela, daj im ducha mądrości i rozumu, ducha rady i męstwa, ducha umiejętności i pobożności, napełnij ich duchem Twojej bojaźni. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen”⁹¹.

Namaszczenie olejem krzyżma odbywa się przez podejście kandydatów do biskupa, który naczy na czole krzyż i wypowiada słowa: *Przyjmij znamię daru Ducha Świętego*⁹². Bierzmowany odpowiada: „Amen”. A biskup dodaje: „Pokój z tobą”, na co znów pada odpowiedź: „I z duchem twoim”. W tej istotnej czynności sakramentalnej wymienione jest imię bierzmowanego. Obecny jest też świadek, który w tym momencie kładzie prawą rękę na ramieniu bierzmowanego⁹³.

Słowa należące do istoty sakramentu bierzmowania zostały zmienione przez Pawła VI. Dotychczasowa forma wypowiedziana przez biskupa *Znacę cię znakiem Krzyża i namaszczam cię Krzyżem zbawienia. W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego*⁹⁴ podkreślała funkcje szafarza, wskazywała na przyjmującego i wyrażała działanie Trójcy Świętej. Słowa te nie oddawały jednak istotnej łaski sakramentu, daru Ducha Świętego. Nowe słowa zaczerpnięte są z *Dziejów Apostolskich*⁹⁵, wyrażają one świadomość Kościoła jerozolimskiego, że dar Ducha który zstępuje na człowieka jest darem Chrystusa⁹⁶.

W obrzędzie tym na pierwsze miejsce wysuwa się gest namaszczenia. Chrystus po grecku *Christos*, po hebrajsku *Maschiah* znaczy

⁹¹ OB, s. 32.

⁹² OB, s. 33.

⁹³ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 105.

⁹⁴ Mszał Rzymski w opracowaniu O.O. Benedyktynów z opactwa Tynieckiego, Kraków 1963, s. 1334.

⁹⁵ Por. Dz 2,28; 10,45.

⁹⁶ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 105.

właśnie „Namaszczony, Pomazaniec” Dzięki namaszczeniu przez Ducha Świętego Jezus stał się Chrystusem. To namaszczenie dokonało się po raz pierwszy podczas chrztu w Jordanie, a po raz drugi, pełniejszy, przy zmartwychwstaniu. Wtedy właśnie, dzięki królewskiemu namaszczeniu Duchem Świętym⁹⁷ moc Boża niejako powtórnie stała się treścią Jego odniesienia do ludzi⁹⁸.

Słowo więc „chrześcijanin” wywodzi się od namaszczenia, od Chrystusa jako Bożego Pomazańca. Przez chrzest, a zwłaszcza przez bierzmowanie, które to, co się na chrzcie rozpoczęło, doprowadza do dojrzałości, chrześcijanin staje się „drugim Chrystusem” Uczestniczy w życiu Chrystusa dzięki Jego łasce, upodabnia się do Chrystusa. Zwłaszcza gdy często i systematycznie uczestniczy w Eucharystii, życie Jezusa zakorzenia się coraz głębiej w bierzmowanym, tak że i jego postępowanie moralne staje się coraz bardziej podobne do postępowania Chrystusa⁹⁹

Obrzęd namaszczenia podczas sakramentu bierzmowania udziela chrześcijaninowi charakteru Chrystusa, wyciska Jego znamię. Jezus sam zapowiedział wylanie tego Ducha: *Pocieszyciel, którego Ojciec pošle w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałem*¹⁰⁰. Duch Święty daje charakter Chrystusa na kształt znamienia czy pieczęci¹⁰¹. Charakter sakramentalny można rozumieć również w sensie psychologicznym: przez interwencję Boga w momencie sprawowania sakramentu otrzymujemy niejako osobowość Chrystusa¹⁰².

Istnieją różne wyjaśnienia sposobu kształtowania w nas charakteru Chrystusa przez sakrament bierzmowania. Teologia, związana z Kościołem Zachodnim i wyznawana zwłaszcza przez św. Ambrożego, nazwała to ubogaceniem chrześcijanina w dary Ducha Świętego i dalszym rozwojem tych darów. Doktrynę o darach Ducha opie-

⁹⁷ Por. Hbr 1,8–13; Ap 3, 21–22.

⁹⁸ Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Sakramenty Święte, Bierzmowanie*, Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz 2015, s. 64.

⁹⁹ Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Przyjmij znamię daru Ducha Świętego – bądź apostołem Chrystusa*, w: *Anamnesis* nr.14 s. 29–31.

¹⁰⁰ J 14,26.

¹⁰¹ por. Ap 7,2–14.

¹⁰² Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Sakramenty Święte ...*, s. 65.

rali Ojcowie na wypowiedzi Izajasza¹⁰³, na podstawowych tekstach św. Pawła odnoszących się do misji Ducha Świętego. Jedne z nich, jak np. List do Tytusa, mówią ogólnie o darze Ducha, a więc o tym, że Bóg „zbawił nas przez obmycie odradzające i odnawiające w Duchu Świętym, którego wylał na nas obficie przez Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego, abyśmy, usprawiedliwieni Jego łaską, stali się w nadziei dziedzicami życia wiecznego”¹⁰⁴, inne ukazują charakter poszczególnych Jego darów¹⁰⁵

Pomoc łaski Ducha Świętego ma przyczynić się do rozwoju i dojrzałości wszystkich darów, ma doprowadzić je od formy zalążkowej do owocującej pełni, w wymiarze tak indywidualnym, jak społecznym. W tym drugim przypadku dar Ducha Świętego nosi nazwę charyzmatu¹⁰⁶.

Drugie stanowisko, związana z Kościołem Wschodnim, którego głównym reprezentantem był św. Cyryl z Jerozolimy, mówi, że sakrament bierzmowania powoduje w nas rozwój zmysłów duchowych. Od początku bowiem w tradycji chrześcijańskiej wierzone, że Duch Święty daje całkiem nowe uzdolnienie do wewnętrznego czucia, do wewnętrznego słyszenia i widzenia. Tak więc do paralelnych pięciu cielesnych, naturalnych zmysłów dodaje nam Duch Święty nadprzyrodzony zmysł odniesienia do Boga. Ten zmysł przejawia się najwyraźniej w darze modlitwy. Ludzie nim obdarzeni nie tylko rozumieją modlitwę, ale ją miłują. Staje się ona w ich życiu czymś najbardziej istotnym¹⁰⁷

Człowieka ochrzczonego namaszcza biskup podczas bierzmowania krzyżmem świętym, olejem zmieszany z balsamem. W języku łacińskim nosi ten olej nazwę *chrisma*, po grecku *chrisma* oznacza właśnie samą czynność namaszczenia, a olej w tym języku znaczy *myron*. W Kościołach Wschodnich zachowała się tak wielka cześć dla oleju świętego, że porównać ją można niemal z czcią dla Przenajświętszej Eucharystii. Olej symbolizuje więc obecność Ducha Świę-

¹⁰³ Por. Iz 11,1–2.

¹⁰⁴ Tt 3,5–7.

¹⁰⁵ Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Przyjmij znamię* s. 29–31.

¹⁰⁶ Por. 1Kor 12.

¹⁰⁷ Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Sakramenty Święte ...*, s. 66–67.

tego i staje się widzialnym znakiem Jego mocy. Kto zostaje namaszczony krzyżem bierzmowania, ten zostaje niejako uzdolniony wewnętrznie do odkrywania Chrystusa w znakach sakramentalnych¹⁰⁸. Tak więc sakrament bierzmowania wtajemnicza w wewnętrzne widzenie obecności Chrystusa¹⁰⁹

Centralny moment udzielenia tego sakramentu, wyrażający się formułą: *przyjmij znamię Daru Ducha Świętego*, znaczy zatem: przyjmij Moc Boga, która dzięki śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa może być tobie udzielona. Ta właśnie Moc ma doprowadzić przez Chrystusa do Ojca, ma doprowadzić do poznania Boga w Trójcy Świętej Jedynej, bowiem *mając życie od Ducha, do Ducha się też stosujemy*¹¹⁰, a *Duch przenika głębokości Boga samego*¹¹¹. Człowiek bierzmowany to człowiek confirmowany, wzmocniony, utwierdzony Mocą Boga, to człowiek, który przestaje być powierzchowny, letni, przyzwyczajony, ale jest pełen gorliwości i Bożego ognia¹¹².

Chrzest składa w człowieku dar Bożego życia, ale dopiero bierzmowanie ten dar odsłania. Chrzest jest sakramentem początkujących w wierze, bierzmowanie sakramentem postępujących ku chrześcijańskiej doskonałości. Formuła bierzmowania upomina niejako człowieka przyjmującego sakrament i przypomina mu całą wielką treść dzieł Bożych¹¹³

Św. Paweł zapisał w Liście do Rzymian: *Jeżeli mieszka w was Duch Tego, który Jezusa wskrzesił z martwych, to Ten, co wskrzesił Chrystusa z martwych, przywróci do życia wasze śmiertelne ciała mocą mieszkającego w was swego Ducha – bo jeżeli będziecie żyli według ciała, czeka was śmierć, jeżeli zaś przy pomocy Ducha będziecie śmierć zadawać popędowi ciała – będziecie żyli*¹¹⁴. Apostoł przypomina prawdę, że ten kto przyjął Ducha i żyje według Jego wskazań otrzymuje życie wieczne. Szereg podobnych wypowiedzi

¹⁰⁸ por. J 15,26.

¹⁰⁹ Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Przyjmij znamię* s. 29–31.

¹¹⁰ Ga 5,25.

¹¹¹ 1 Kor 2,10.

¹¹² Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Sakramenty Święte ...*, s. 67–68.

¹¹³ tamże, W. ŚWIERZAWSKI, *Sakramenty Święte* s. 68.

¹¹⁴ Rz 8,11–13.

spotykamy u Pawła w rozdziale ósmym Listu do Rzymian. Warta uwagi jest ta, która dotyczy modlitwy, bowiem ludzie po otrzymaniu Ducha Świętego przede wszystkim winni umieć się modlić: *Także Duch przychodzi z pomocą naszej słabości. Gdy bowiem nie umiemy się modlić tak, jak trzeba, sam Duch przyczynia się za nami w błaganiach, których nie można wyrazić słowami. Ten zaś, który przenika serca, zna zamiar Ducha, wie, że przyczynia się za świętymi zgodnie z wolą Bożą*¹¹⁵ Tak więc bierzmowany przez namaszczenie otrzymuje jakby zmysł modlitwy, wspomagany przez Ducha Świętego, którego przyjął¹¹⁶.

Zaraz po bierzmowaniu następuje dalszy ciąg Mszy świętej, rozpoczynający się od modlitwy powszechnej. Jest ona nie tylko modlitwą za bierzmowanego, ale modlitwą samego bierzmowanego w tym Duchu, którego otrzymał¹¹⁷

Do tej świadomości w Duchu nawiązują kolejne wezwania modlitwy powszechnej. Kapłan mówi: „Módlmy się za bierzmowanymi, którzy zostali umocnieni darem Ducha Świętego, aby ugruntowani w wierze i miłości, dawali Chrystusowi świadectwo swoim życiem”¹¹⁸. Modlimy się dalej, aby rodzice swym *słowem i przykładem pociągali do naśladowania Chrystusa*¹¹⁹ człowieka, który został bierzmowany. Modlimy się za *Kościół Boży, aby zgromadzony przez Ducha Świętego, wzrastał i rozwijał się w jednej wierze i miłości aż do przyjścia Chrystusa*¹²⁰. Kapłan mówi wreszcie: *Módlmy się za całą ludzkość, aby wszyscy szukali królestwa Bożego, które jest pokojem i radością w Duchu Świętym.*¹²¹ Ale najistotniejsza jest modlitwa końcowa, streszczająca wszystkie wezwania: „Boże, który swoim Apostołom dałeś Ducha Świętego i chciałeś, aby oni oraz ich następcy udzielali Go innym wiernym, wysłuchaj łaskawie naszą modlitwę i działaj w sercach wiernych podobnie jak w początkach głoszenia Ewangelii”¹²².

¹¹⁵ Rz 8,26–27.

¹¹⁶ Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Sakramenty Święte ...*, s. 69–70.

¹¹⁷ Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Przyjmij znamię* s. 29–31.

¹¹⁸ OB, s. 34.

¹¹⁹ OB, s. 34.

¹²⁰ OB, s. 34.

¹²¹ OB, s. 35.

¹²² OB, s. 35.

Po modlitwie powszechnej następują dalsze obrzędy Mszy świętej, pomija się wyznanie wiary, ponieważ znajduje się ono w odnowieniu przyrzeczeń chrzcielnych. W modlitwie eucharystycznej używa się specjalnej modlitwy za bierzmowanych¹²³.

Obrzęd bierzmowania kończy uroczyste błogosławieństwo lub specjalna modlitwa nad ludem wzięta z Pontyfikału rzymsko-germańskiego z X wieku¹²⁴.

Struktura obrzędów udzielania bierzmowania poza Mszą świętą jest taka sama, obrzędy rozpoczynają się pozdrowieniem zgromadzonych, modlitwą, po której następuje liturgia słowa, homilia, odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, liturgia sakramentu, modlitwa powszechna, błogosławieństwo lub modlitwa nad ludem.

Obrzęd bierzmowania podaje także sposób udzielania tego sakramentu w niebezpieczeństwie śmierci, przed udzieleniem wiatyku, chociaż sugeruj by nie łączyć bierzmowania z namaszczeniem chorych¹²⁵. Jeżeli niebezpieczeństwo śmierci jest bliskie, szafarz wypowiada formułę, wyciągając rękę nad chorym¹²⁶.

STRESZCZENIE

Chrzest oznacza początek życia Bożego i życia w społeczności wiernych. Rozwój tego życia uzależniony jest od przyjmowania pokarmu eucharystycznego, a przynależność do Kościoła przejawia się w przystępowaniu do wspólnego Stołu Pańskiego. Bierzmowanie oznacza dojrzałość religijną i odpowiedzialność za losy społeczności wiernych. Realizacja łaski bierzmowania następuje w każdej Mszy świętej, gdy człowiek uczestniczy w akcie najwyższej miłości Chrystusa, „który przez Ducha złożył Bogu z siebie samego ofiarę”¹²⁷ i gdy świadomie wyznaje swoją przynależność do Chrystusa i do Jego Kościoła. Dlatego niniejsze opracowanie ma przybliżyć znaczenie oraz liturgię namaszczeń dokonywanych w ramach wtajemniczenia chrześcijańskiego.

¹²³ Por. OB, s. 39.

¹²⁴ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika III ...*, s. 107.

¹²⁵ Por. OB, s. 55.

¹²⁶ Por. OB, s. 55.

¹²⁷ Hbr 9,14

SUMMARY

Baptism means the beginning of God's life and life in a community of believers. The development of this life depends on the reception of the Eucharistic food, and membership in the Church is manifested in adherence to the Lord's Table. Confirmation means religious maturity and responsibility for the fate of the faithful. The realization of the grace of Confirmation takes place in every Mass when man participates in the act of the supreme love of Christ, „who offered himself a sacrifice to God by the Spirit” and when he consciously confesses his belonging to Christ and to his Church. Therefore, this study is intended to give an account of the meaning and liturgy of the anointings carried out within the framework of Christian initiation.